

**ДАРС – ЎҚУВЧИЛАРНИ КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШ ВОСИТАСИ
СИФАТИДА**

(ЁЧҚБТ фани мисолида)

Нумонова Дилдор Умурзоқовна

*Навоий давлат педагогика институти, фалсафа фанлари доктори,
доцент.*

Рузимуротова Умида Хамза кизи

Навоий давлат педагогика институти, талаба

**УРОК – КАК СРЕДСТВО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ
УЧАЩИХСЯ**

**(на примере дисциплины Допризывной начальной военной
подготовки молодёжи)**

Нумонова Дилдор Умурзоқовна,

*Навоийский государственный педагогический институт, доктор
философии, доцент.*

Рузимуротова Умида Хамзаевна

Навоийский государственный педагогический институт, студент

**LESSON AS A MEANS OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF
STUDENTS**

**(on the example of the discipline of pre-conscription initial military
training of youth)**

Numonova Dildor Umurzokovna,

Navoi State Pedagogical Institute, Doctor of Philosophy, Associate Professor.

Ruzimurotova Umida Khamzaevna

Navoi State Pedagogical Institute, student

АННОТАЦИЯ: Кириш маълумотлари / долзарблиги. Ўқувчи-ёшларни касб-хунарга йўналтириш масаласи Ўзбекистон Раҳбарияти ва Хукуматининг алоҳида диққат-эътибор марказида турган муҳим вазифалардан ҳисобланади. Мактабда касбга йўналтириш ишларининг натижадорлиги ўқувчиларнинг қизиқишлари, қобилиятлари ва шахсий касбий режаларидан келиб чиқиб ташиқил этилиши, келажакда таълимни давом эттиришлари ёки эгаллаган касблари бўйича меҳнат фаолияти билан шугулланишларига оид муҳим қарорни тўғри қабул қилишлари билан белгиланади. Мазкур мақолада ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришида дарснинг восита сифатидаги ўрни ва имкониятлари ЁЧҚБТ фани мисолида ёритилган.

Методлар. Дарснинг ўқувчиларни касбга йўналтиришидаги имкониятлари мақсадли педагогик кузатиш методи воситасида ўрганилди; касбга йўналтиришига оид материалларни дарс мазмунига сингдирилганлиги ўқув хужжатларини ўрганиш методидан фойдаланилди; фан ўқитувчиларининг дарсни касбга йўналтиришидаги имкониятларига оид фикри ва муносабатини тадқиқ этишида суҳбат методи қўлланилди; ўқувчиларни касбга йўналганлиги динамикасини аниқлашда анкеталаштириш методи билан фойдаланилди; тадқиқот натижалари қиёсий таҳлил қилинди.

Натижалар. Ўқувчиларни ҳарбий касбларга йўллашга мажмуали ёндашиш уларда нафақат шу соҳа касбларига, балки бошқа соҳа касбларига нисбатан ҳам қизиқиш шакллантириши мумкин. Бунда ўқувчиларга касблар тўғрисида қўшимча маълумотлар бериш билан бирга, уларни касбни эгаллашга доир

маслаҳатларнинг ҳам аҳамияти каттадир. Таълим муассасаларида дарс жараёнида ўқувчиларни касбга йўналтириши ҳамда бу жараённи замон талаблари асосида бошқариши учун аниқлик, мақсадга мувофиқлик, кетма-кетлик ҳамда назариянинг амалиёт билан боғлиқлиги каби тамойилларга риоя қилиши муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Хулосалар. Дарс жараёнида касб-хунарга оид материалларни босқичма-босқич, тизимли ва, энг муҳими, ўтилаётган мавзуга боғлаб ҳавола қилиниши ўқувчиларни ушбу жараённинг фаол иштирокчисига айланишларига ва таълим жараёнида “субъект – субъект” муносабатлари ташкил топишини таъминлайди. Бу эса, ўқувчиларга касб-хунарга йўналтиришига оид маълумотлар бериши ва касб танлаш мотивациясини шакллантириши билан бирга, уларда мустақилликни ва билиши фаоллигини ривожлантиришига ёрдам беради

Таянч сўзлар: ўқувчи, касбий ўзини англаш, касб-хунарга йўналтириши, касбга қизиқиши, дарс, дарс режаси, касб танлаш мотивацияси, касбий маслаҳат.

АННОТАЦИЯ: Вводная информация / актуальность. Вопрос о профессиональной ориентации учащихся является одной из важных задач, поставленных Руководством и Правительством Узбекистана перед учителями и педагогами. Эффективность профориентации учащиеся в школе определяется тем, что данная работа организуется исходя из их интересов, способностей и личных профессиональных планов. Это способствует принятию правильного решения относительно будущего профессиональной пути - будут ли они продолжать образование или будут заниматься профессиональной деятельностью, которые они приобрели. В данной статье на примере преподавания дисциплины Допризывной начальной военной подготовки молодежи освещены роль и возможности урока, как инструмента ориентации учащихся на профессию.

Методы. Изучены возможности урока в направлении учащихся к профессии с помощью метода целевого педагогического наблюдения; использован метод изучения учебных документов для включения в содержание урока материалов, связанных с профориентацией; методом интервью было исследовано мнение и отношение учителей-предметников к возможностям направления урока на выбор профессии; анкетный метод использовался для определения динамики карьерной ориентации студентов; результаты исследований были подвергнуты сравнительному анализу.

Результаты. Комплексный подход к подготовке учащихся к военным профессиям может заинтересовать их не только к профессиям военной сферы, но и других сфер профессиональной деятельности. Помимо предоставления учащимся дополнительной информации о карьере, также важны советы о том, как их достигнуть. В учебных заведениях стало важным следовать таким принципам, как точность, целесообразность, последовательность, а также связь теоретического материала с практикой. Это позволит управлять процессом профессиональной ориентации учащихся исходя из требований времени.

Выводы. Предоставление в ходе урока поэтапное, систематическое и, главное, обращение к тематике профессиональных материалов позволит учащимся стать активными участниками этого процесса и установить «субъект-субъектные» отношения в учебном процессе. процесс. Это помогает учащимся развивать самостоятельность и познавательную активность, а также дает информацию по профориентации и мотивации к выбору профессии.

Ключевые слова: учащийся, профессиональное самосознание, профориентация, профессиональный интерес, урок, план урока, мотивация, выбор профессии, профориентационная консультация.

ANNOTATION: Introductory information / relevance. The issue of professional orientation of students is one of the important tasks set by the Administration and the Government of Uzbekistan for teachers and educators. The effectiveness of career guidance for students at school is determined by the fact that this work is organized based on their interests, abilities and personal professional plans. This helps them make the right decision about their future professional path - whether they will continue their education or pursue the professional activities they have acquired. In this article, on the example of teaching the discipline of pre-conscription initial military training of youth, the role and possibilities of the lesson are highlighted as a tool for guiding students to a profession.

Methods. The possibilities of the lesson in the direction of students to the profession with the help of the method of targeted pedagogical observation were studied; the method of studying educational documents was used to include materials related to vocational guidance in the content of the lesson; the interview method was used to study the opinion and attitude of subject teachers to the possibilities of directing the lesson to the choice of profession; the questionnaire method was used to determine the dynamics of students' career orientation; the research results were subjected to a comparative analysis.

Results. An integrated approach to preparing students for military professions may interest them not only in military professions, but also in other areas of professional activity. In addition to providing students with additional information about careers, advice on how to achieve them is also important. In educational institutions, it has become important to follow such principles as accuracy, expediency, consistency, as well as the connection of theoretical material with practice. This will make it possible to manage the process of professional orientation of students based on the requirements of the time.

Conclusions. Providing during the lesson a phased, systematic and, most importantly, an appeal to the subject of professional materials will allow students to become active participants in this process and establish «subject-subject» relationships in the educational process. This helps students develop independence and cognitive activity, and also provides information on career guidance and motivation for choosing a profession.

Key words: student, professional self-awareness, career guidance, professional interest, lesson, lesson plan, motivation, career choice, career guidance consultation.

Кириш. Ёшларни касб-хунарга йўналтириш методик жиҳатдан – педагогик, мазмун жиҳатидан эса ижтимоий аҳамиятга эга бўлган масала бўлиб, таълим муассасаси фаолияти билан узвий боғлиқ. Ёшлар касбий ўзлигини тўғри англаши эса, ўз навбатида, Янги Ўзбекистоннинг забардаст қурувчилари бўлиб етишишлари учун замин яратади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистонда ўқувчи-ёшларни касб-хунарга йўналтириш масаласи алоҳида диққат-эътибор марказидаги вазифалардан ҳисобланади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ишчи касблар бўйича кадрларни тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2021 йил 8 июндаги ПҚ-5140-сон қарори билан ишчи касблар бўйича кадрларни тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш, ўқув жараёнларини амалиёт билан боғлаган ҳолда ташкил этиш, ишсиз аҳоли, жумладан ёшлар ва хотин-қизларда замонавий касб ва тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш, касб-хунарга ўқитиш муассасаларининг фаолияти самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бунга умумий ўрта мактабларнинг 9-11-синфлари ўқувчиларини касб-хунарга ўқитиш тартиби жорий қилинганлиги, касб-хунарга тайёрлаш бўйича умумий ўрта таълим муассасаларига бириктирилган яқин ҳудудда жойлашган касб-хунарга ўқитиш марказлари, маҳалла аҳолисини касб-хунарга

Ўқитиш масканлари ва қисқа муддатли курслар очилган таълим муассасаларининг ўқув бинолари, шу жумладан, синф хоналари ва устахоналаридан бепул фойдаланилиши ёрқин мисол бўла олади.

Касбий ўз-ўзини англаш – 9-11-синф ўқувчилари учун ўзига хос ёш даври ҳисобланади. Айнан 9-11-синф даврида ўқувчилар ўзларининг келажакдаги касбий фаолиятлари тўғрисида қарор қабул қилишлари, касб-ҳунар танлашга оид шахсий режаларини тўғри шакллантиришлари уларнинг самарали ижтимоийлашувларидаги муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Ўрта умумтаълим мактабларининг асосий вазифаси – ўқувчиларни касбга йўналтириш ишларини уларнинг қизиқишлари, қобилиятлари ва шахсий касбий режаларидан келиб чиқиб ташкил этилиши, келажакда таълимни давом эттиришлари ёки эгаллаган касблари бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланишларига оид муҳим қарорни тўғри қабул қилишларига ёрдам беришдан иборат бўлади. Чунки ўқувчиларда касбга қизиқишни онгли, асосланган ва турғун бўлиб шаклланиши учун касб-ҳунар танлаш қай даражада масъулиятли босқич эканлигини таъкидлашнинг ўзигина етарли эмас.

Материаллар ва методлар. Нафақат Ўзбекистонда, балки аксарият кўшни МХД мактабларида ҳам ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришда муаммолар мавжуд бўлиб, булар касбий фаолиятлар турларининг ўзгариш суръатига касбга йўналтириш ишларининг шакл ва методларини мувофиқ келмаслиги, касбга йўналтиришни мажмуавий ва тизимли ташкил этилмаслиги, мактаб ўқувчилари билан касб-ҳунарга йўналтириш ишларини ташкил этиш технологияларини ўқитувчилар билмаслиги ва шу қабилилар.

Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш икки босқичда амалга оширилади. Биринчи босқич – маълумотлар базасини яратиш, яъни мавжуд касб-ҳунарлардан қайси бирини (ёки қайси соҳасини) танлаш мақсадга мувофиқ эканлигини аниқлаш, иккинчиси – касб-ҳунар танлашнинг мотивацион асосини яратиш, яъни нима учун айнан шу касбни танлаш мумкинлиги тушунтирилади. Мазкур фаолиятни дарс жараёнида ҳам самарали ташкил этиш мумкин. Чунки дарс болаларнинг касб-ҳунарларга оид дунёқарашларини кенгайтириш ҳамда касбларга доир маълумотларга қизиқиш шакллантиришда кучли восита бўлиб хизмат қилиши мумкин. Бунинг учун фан ўқитувчилари дарсда берилаётган билимлар ишлаб чиқаришнинг қайси соҳаларида қўлланилиши мумкинлиги, касб эгалари учун бу билимлардан ташқари қандай малака ва кўникмалар зарур эканлиги ҳақида тегишли маълумотларни ҳавола қилиб боришлари тавсия этилади.

Фан ўқитувчилари дарсни ташкил этишда муаммоли, тадқиқот-изланишли, мустақил таълим ҳамда амалий машғулотларнинг имкониятларидан фойдаланишлари, ўқувчиларни касб-ҳунарларга оид кўшимча маълумотлар бериш орқали уларда келажакда эгалламоқчи бўлган касбга онгли ва турғун қизиқиш шаклланади.

Дарсни интерфаол методларга ва замонавий педагогик технологияларга асосланган ҳолда ташкил қилиш ўқувчилар касб-ҳунарларга оид маълумотларни ўзлаштиришлари, яъни мавжуд замонавий касб-ҳунарлардан қайси бирини танлаш мақсадга мувофиқ эканлигини аниқлашларига ёрдам беради.

Дарсда замонавий касб-ҳунарларнинг маъноси ва мазмунини, нима учун айнан шу касбни танлаш мақсадга мувофиқ эканлигини аста секин тушунтириш орқали ўқувчиларда касбга қизиқиш шакллантирилади. Бу эса, ўз навбатида, касб танлашнинг мотивацион асосини шакллантиришга ҳамда мустақиллик ва фаолликни ривожлантиришга ёрдам беради.

Ушбу илмий тахминимизни текшириш мақсадида ўрта умумтаълим мактабларининг 10-11 синфларида ЁЧҚБТ дарсларида ўқувчиларни касбга йўналтириш ишлари мақсадли педагогик кузатиш ва ўқув ҳужжатларини

Ўрганиш методлари воситасида ўрганилди. Дарсларни кузатиш шуни кўрсатдики, машғулотлар давомида ЁЧҚБТ раҳбари ўқувчиларга касб танлаш қай даражада масъулиятли босқич эканлигини таъкидлаб, уларни касб танлаш масаласига жиддий, пухта ўйлаб ёндашишлари учун зарур амалий ва услубий тавсиялар бериши маълум бўлди. Хусусан, ўтилаётган мавзу ҳарбий соҳадаги қайси касб ва мутахасисликлар билан боғлиқ эканлигини тушунтириб бориш билан бирга, касб соҳасининг мутахасислари иштирокида бинар ўқув машғулотларини уюштириш кабиларни ўз ичига олган.

ЁЧҚБТ дарсларида ўқувчиларни касбга йўналтиришда биринчи вазифа – ўқитувчилар томонидан ўқувчилар учун ҳарбий касбларга оид маълумотлар базасини яратиш, яъни республикамиз Қуролли Кучларида мавжуд бўлган ҳарбий соҳа касбларидан қайси бирини (ёки қайси соҳадаги касбларни) ўқувчилар танлаши мумкинлиги ва, иккинчи вазифа эса, мотивацион асосни яратишдан иборат бўлиб, бунда нима учун айнан шу касбни танлаш мумкинлиги ўқувчиларга асослаб берилиши керак эди.

Мақсадли педагогик кузатишимиз ўқувчиларни ЁЧҚБТ дарси жараёнида касб-ҳунарга йўналтириш учун берилаётган билимлар фан ёки ишлаб чиқаришнинг қайси соҳаларида қўлланилиши мумкинлиги, касб эгалари учун бу билимлардан ташқари қандай касбий компетентликка эга бўлишлари керак эканлиги ҳақида тегишли маълумотлар бериш орқали ҳам амалга оширилиши мумкинлигини кўрсатди. Таълим жараёнида муаммоли, тадқиқот изланишли ўқитиш, мустақил таълим ҳамда амалий машғулотларнинг имкониятларидан кенг фойдаланиш эса маълум даражада ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришнинг самарадорлигини янада ошириши ўз тасдиғини топди. Дарслар қанчалик қизиқарли бўлса, у инновацион-педагогик технологияларга ёндашган ҳолда ташкил қилинса, ўқувчиларнинг касбга қизиқишлари шунчалик тез шаклланади ва тобора турғун бўлиб боради.

Тажирибали педагог-ўқитувчилар билан ўтказилган суҳбат натижасида дарс жараёнида берилаётган маълумотларни ўқувчилар томонидан тушунарли бўлишига алоҳида эътибор қаратишлари зарур эканлиги таъкидланди. Чунки, ўқувчилар касбларга оид маълумотлар нима мақсадда уларга берилаётганини тушунсаларгина бу жараённинг фаол иштирокчисига айланишлар ва таълим жараёнида “субъект – субъект” муносабатлари ташкил топишига имкон яратилади. Бу эса доимий равишда ўқувчиларда фаолиятнинг ижобий мотивациясини шакллантириб боришга, уларда мустақилликни ва билиш фаоллигини ривожлантиришга ёрдам беради. Натижада ўқувчилар турли соҳа мутахасислар ва касб эгалари фаолиятларининг маъносини ва мазмунини тушуниб бордилар.

Ўрганиш жараёнида, дарс режасига таълимий, ривожлантирувчи ва тарбиявий мақсад билан бирга касбга йўналтирувчи вазифани ҳам киритиш керак, деган хулосага келдик. Чунки дарсда бериладиган маълумотлар мақсадга қаратилган бўлсагина ўқувчиларда касбга қизиқишни шакллантириши мумкин. Акс ҳолда, аниқ бир мақсадга қаратилмаган касбга йўналтиришга оид маълумотлар таъсирида шаклланадиган қизиқиш барқарор бўлмайди. Дарс жараёнида ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш мақсадида берилаётган маълумотлар касб танлаш мотивига айланиши учун ҳеч бўлмаганида ўқувчиларда қизиқиш ҳиссини шакллантириши керак, деб ҳисобладик.

Юқоридаги фикр ва мулоҳазаларни эътиборга олиб, ёшларни чақириққа қадар ҳарбий тайёрлиги фанидан дарс ўтишда дидактик, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадларига қўшимча равишда касбга йўналтирувчи мақсадни ёки мавзу мазмунига алоҳида банд билан шундай маълумотларни киритиш ўқувчиларда ҳарбий соҳа касбларига қизиқишни шаклланишига самарали таъсир қилиши мумкин, деган фаразни илгари сурдик. Ушбу ишчи

фаразни текшириш мақсадида тажриба-синов ишлари амалга оширилди.

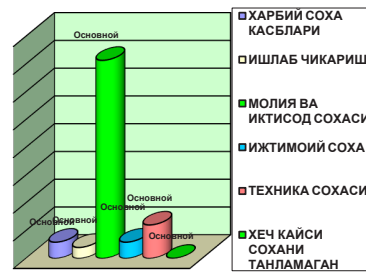
Тадқиқотимиз жараёнида тажриба-синов ишлари Навоий шаҳридаги 19-сонли ўрта умумтаълим мактабларида амалга оширилди. Бунда 106 нафар ўқувчи ва 26 нафар педагог иштирок этди. Тадқиқотимизда иштирок этган ўқувчилар икки гуруҳга бўлиниб, уларнинг бири – назорат гуруҳи (56 нафар ўқувчи), иккинчиси эса – тажриба гуруҳи (51 нафар ўқувчи) деб белгиланди.

Назорат гуруҳида ЁЧҚБТ дарси ва дарсдан ташқари тадбирлар анъанавий равишда, ҳеч қандай ўзгаришсиз олиб борилди. Тажриба гуруҳларида эса ЁЧҚБТ дарси ҳамда дарсдан ташқари тадбирлар – касбга оид тўғрақлар фаолият, экскурсиялар ва мустақил таълим жараёнларида ўқувчиларни касбга йўналтириш ишлари амалга оширилди.

ЁЧҚБТ дарси материаллари, дарс мавзуси ҳисобга олинган ҳолда, ўқувчиларни ҳарбий касбларга оид кўшимча маълумотлар билан таъминланди. Бу тадбирлар ўқувчиларни ҳарбий касбларга оид кўшимча билимларни ўзлаштиришларига имкон яратди, уларнинг билиш фаоллигини оширди.

1-расм. Ўқувчиларнинг касбга қизиқишларини шаклландириш ҳолати (назорат гуруҳи)

2-расм. Ўқувчиларнинг касбга қизиқишларини шаклландириш ҳолати (тажриба гуруҳи)

Тадқиқотимизнинг назорат гуруҳида иштирок этган ўқувчиларнинг кўпчилиги ўз касбий фаолиятларини кишилар билан ижтимоий муносабатларга кириш билан боғлиқ бўлишига қизиқиш камроқ эканлигини маълум қилдилар (7,4 %). Шунинг таъкидлаш жоизки, тажриба гуруҳида бу кўрсаткич 5,8 фоизга тенг бўлди.

Назорат ва тажриба гуруҳларида ўқувчиларни ҳарбий соҳа касбларига қизиқиши бир-бирига деярли яқин эканлиги (назорат гуруҳида 7,2%, тажриба гуруҳида эса 5,8%), лекин етарлича баланд эмаслиги аниқланди.

ЁЧҚБТ фанининг “Умумқўшин жанг асослари” боби юзасидан дарс ўтиш жараёнида ўқувчиларга республикамиздаги қўшин турлари, қўшин турларидаги асосий ҳарбий мутахассисликлар, улар фаолиятининг ўзига хос жиҳатлари тўғрисида умумий маълумотлар берилди.

Ўқувчиларга “Разведка” мавзусини ўқитишда эса Ўзбекистон Қуролли Кучларида разведкачи фаолиятининг мазмуни, вазифалари ва аҳамиятидан ташқари, разведкачиларни касбий тайёрлашни амалга оширувчи республикамиздаги ҳарбий билим юртлари, разведкачи шахсига қўйиладиган психофизиологик талаблар тўғрисида чуқурроқ тушунча берилди. Бу эса ўқувчиларда разведкачи касби томонидан шу касбни эгаламоқчи бўлган номзод шахсига нисбатан қўйиладиган талаблари тўғрисида чуқурроқ маълумотларга эга бўлишларини таъминлади.

“Мухандислик жиҳозлаш ва уларни кўздан яшириш” мавзусини ўтишда ЁЧҚБТ ўқитувчиси ўқувчиларга, ўқитилаётган мавзуга кўшимча равишда, ҳарбий-муҳандислик кўшинлари, унда мавжуд мутахассисликларнинг турлари, мутахассисларни тайёрлаш масалалари ва уларга қўйиладиган асосий касбий билим, кичик ва малакалар тўғрисида маълумотлар бердилар. Ўқувчилар, Қуролли Кучларда ҳарбий-муҳандислари нафақат техник фанларни чуқур билиши, балки кучли ирода, юқори интеллектуал қобилиятлар ва юксак маънавият эгаси бўлишлари ҳам кераклигини тушундилар.

Душманнинг турли ҳарбий техникаси ва кучларига зарар етказишга доир бўлган билимларни бериш “Қуролли Кучларда қўлланиладиган миналар” мавзусини ўтишда амалга оширилади. Ўқитувчи, ўтиладиган дарс мавзусига кўшимча равишда, ўқувчилар билан минёрлик ихтисоси, бу ихтисоснинг кўшин турлари ичида тутган ўрни, минёрлар учун зарур бўлган касбий билим, малака ва кўникмалар тўғрисида ўзаро фикр алмашиш ва уларнинг фикрини кўшимча маълумотлар билан бойитди. Ўқувчилар билан ўтказилга суҳбат натижасида, уларда минёр ихтисосининг ҳарбий соҳа касблари ичида тутган ўрни ва бу мутахасисликни эгаллаш учун зарур касбий сифатлар тўғрисида тушунча шаклланди.

Олинган натижалар таҳлили. Ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришда дарснинг восита сифатидаги ўрни ва имкониятларини ўрганиш мақсадида ўтказилган тадқиқот ишларимизнинг натижадорлигини аниқлаш учун назорат ва тажриба гуруҳлари ўқувчилари ўртасида сўров ўтказилди. Ўтказилган сўров натижаларининг қиёсий таҳлили куйидаги жадвалда ҳавола қилинади.

№	Касб-ҳунар соҳалари	Жавоб натижалари	
		Назорат гуруҳи	Тажриба гуруҳи
1.	Ҳарбий соҳа касблари	7,8%	18,1 %
2.	Ишлаб чиқариш соҳаси	5,2%	9,5%
3.	Молия ва иқтисод соҳалари касблари	62,0%	48,7%
4.	Ижтимоий соҳа касблари	9,4%	12,7%
5.	Техника билан боғлиқ касблар	16,6%	15,0%
6.	Ҳеч қайси соҳа касбларига қизиқмайди	0	0

Жадвалдан кўриниб турибдики, ўқувчиларни ҳарбий касбларга йўллашга мажмуали ёндашиш уларда нафақат шу соҳа касбларига, балки бошқа соҳаларнинг касбларига нисбатан ҳам қизиқиш шаклланишига самарали таъсир қилиши мумкин экан. Бунда ўқувчиларга касблар тўғрисида бериладиган кўшимча маълумотлар билан бирга уларни касбга йўллашга доир маслаҳатларнинг ҳам аҳамияти каттадир. Тажриба гуруҳи ўқувчиларида ҳарбий соҳа касбларига қизиқадиганлар сони 2,5 баробар ортган (18,1 фоизгача) бўлиб, молия ва иқтисодиёт соҳаларининг касбларига қизиқадиган ўқувчилар миқдори эса 39,7 фоизга тушган.

Сўровда иштирок этган ўқувчиларнинг аксарияти ЁЧҚБТ дарслари қизиқарли, лекин бирмунча мураккаб деб ҳисоблайди. Бундай мураккабликнинг боиси сифатида, ўқотар қуролларни, танк, ўзи юрар қурилмаларни, граната ва миналарни амалда қўллаб кўриш имконияти, асосан плакат ва филмлар орқали амалга оширилиши кўрсатилди. Ўқитувчилар томонидан таълим жараёнида ҳарбий соҳа мутахасисликлари тўғрисида кўшимча маълумотлар бериш эса дарсни янада қизиқарли ва “жонли” қилиб юборади.

Бу фикрга ЁЧҚБТ ўқитувчилари ҳам қисман қўшилдилар. Лекин улар мактабларда ўқувчиларга ҳақиқий ҳарбий техникадан фойдаланиш ва уларнинг техник-тактик имкониятларини намоиш қилишда бир қатор қийинчиликлар мавжудлиги билан асосладилар. Бундан ташқари, ҳарбий техника ва воситалар билан ишлаш бунга етарлича тайёргарлик кўрмаган ва ҳарбий хизмат ўташга психофизиологик нуқтаи назардан тайёр бўлмаган ёшлар учун ниҳоятда ҳавфли эканлигини таъкидладилар. Биз, шубҳасиз, ЁЧҚБТ ўқитувчиларининг эҳтиёткорликлари асосли эканлигини тушунамиз.

Хулоса. Юқоридагиларни ҳисобга олиб, таълим муассасаларида ўқувчиларни ҳарбий соҳа касбларига йўналтириш ҳамда замон талаблари

асосида бу жараёни бошқариш учун дарсда касбга йўналтириш ишини аниқлик, мақсадга мувофиқлик, кетма-кетлилик ҳамда назариянинг амалиёт билан боғлиқлиги каби тамойилларга риоя қилинган ҳолда ташкил қилиш катта аҳамиятга эга бўлади, деб ҳисоблаш мумкин.

Шу билан бирга, ўрта умумтаълим мактаби юқори синфларида дарс жараёнида ўқувчиларни касбга йўналтиришнинг самарали амалга оширилиши уларда шу соҳада фаолият юритадиган мутахасисликларга қизиқиш шаклланиши билан боғлиқ бўлади. Бунинг учун фан ўқитувчиси куйидаги вазифаларни бажариш зарур:

дарс жараёнида ўқувчиларга ҳарбий соҳа касблари тўғрисида маълумот бериш;

дарсда ўқувчиларда турли соҳа касбларига қизиқиш шаклланишга тизимли ёндашиш;

дарс жараёнида ўқувчиларга бериладиган касбларга оид маълумотларни аста-секинлик билан мураккаблаштириб бориш;

касбни жамиятда тутган ўрни тўғрисида мисоллар асосида маълумот бериш;

ўқувчилар касбларга оид оладиган маълумотларини амалий машғулотларда мустақамлаб бориш;

касбни эгаллаш учун муҳим бўлган психофизиологик талаблар билан ўқувчиларни таништириш;

касблар тўғрисида маълумотларни йиғишга ўқувчиларнинг ўзларини жалб қилиш орқали уларнинг мустақил билиш фаоллигини ошириш.

Ўқувчиларни дарсда касбга йўналтириш - бўлажак касбий фаолиятларига онгли муносабатда ва касбга қизиқишининг илмий, амалий ва ижтимоий мазмуни билан белгиланади. Ўқувчилар томонидан ўзлари эгалламоқчи бўлган соҳа мутахасисларининг фаолиятлари мазмунини англаб етишлари, унинг мақсади, вазифасини тушунишлари касб танлашга мустақил ва онгли равишда ёндашишларини таъминлайди.

Адабиётлар

[1]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ишчи касблар бўйича кадрларни тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2021 йил 8 июндаги ПҚ-5140-сон қарори // <https://lex.uz/docs/5449377>

[2]. Gulyamov Dj.R., Nurboyev Q.M., Khuzhakulov N.T. Personal professional plan of students as a factor of a targeted organization of proforientation work and a conscious profession choice / European Journal of Molecular & Clinical Medicine: Volume 07, Issue 07, 2020 / https://ejmcm.com/article_3309.html. -P.960-969.

[3]. Гулямов Дж.Р., Нурбоев Қ.М. Дарс жараёнини болаларнинг индивидуаллигига йўналтириш методи: синтезланган дарс // Эл.Ж. Таълим ва инновацион тадқиқотлар (2022 йил № 8). –Б. 140-150.

[4]. Магзумов П.Т. Ўқувчиларни ишчи касбига йўналтириш. -Т.: Ўқитувчи, 2000.

[5]. Макаренко Т.А., Панина С.В. Профессиональное самоопределение старшеклассников: региональный аспект // Ж.: Дискуссия, № 10 (84) ноябрь, 2017. –С.85-90.

[6]. Муслимов Н. Касб танлашга йўллаш. Олий ўқув юртлари учун ўқув қўлланма. –Т., 2007. -205 бет.

[7]. Чистякова С. Н., Родичев В. Ф. Профессиональное самоопределение. М.: ОИЦ «Академия», 2010. -176 с.

[8]. Чистякова С.Н., Родичев Н.Ф., Сахарова В.И. Тенденции развития профессиональной ориентации учащейся молодежи и вызовы времени // Профессиональное образование в России и за рубежом. 2013 № 10. С. 23–29;

[9]. Шодиев Н.С. Ўқувчиларни касб танлашга йўналтириш ишларини ташкил қилиш. –Т.: Ўқитувчи, 2000.